

www.turkishstudies.net/turkishstudies

Turkish Studies

eISSN: 1308-2140

Research Article / Araştırma Makalesi

INTERNATIONAL
BALKAN
UNIVERSITY

Sponsored by IBU

Koronavirüs (Covid-19) Pandemisinin Olası Etkilerinin Değerlendirilmesi

Evaluation of Possible Impacts of Coronavirus (Covid-19) Pandemic

Doğan Şafak Polat*

Abstract: Throughout history, humanity has been exposed to various epidemics. The Coronavirus (Covid-19) epidemic, which emerged in Wuhan, China in December 2019 and spread in a short time deeply affected the whole world. Coronavirus outbreak first appeared in Turkey, on March 10, 2020. Thanks to the measures taken, the pandemic spread rate has slowed down considerably. Although the outbreak has various effects, in this study these effects are generally classified under three headings. The first one is about human security or human health. Due to the epidemic, a large number of people have caught the virus and some died. As of June 3, 2020, the number of people who died was over 378,000. The second effect is about the social effects caused by the outbreak. In the lockdown period, people's being closed at home, wearing masks and not being able to socialize due to the threat of virus created psychological problems especially for those over 65 years old. The third concerns the economic effects of the virus. Due to the economic crisis that emerged during the epidemic, economic supply chains were broken on a global scale, the economy of the countries shrank, many companies went bankrupt and people became unemployed. With the coronavirus epidemic, globalization has also started to be questioned and it has been observed that international organizations that need to act against a global problem are inadequate. As a result, states have started to search for national solutions to the international problem on their own. States are fighting against the epidemic in their capacities by taking unprecedented measures. This study will evaluate the possible effects of the coronavirus epidemic in the world. In this study it will be discussed at the effects of the virus to Turkey as well.

Structured Abstract: Introduction

Humanity has faced various global outbreaks at different times throughout history. The Coronavirus (Covid-19) outbreak that emerged in December 2019 was perhaps one of the biggest crises in human history in the last century. The aim of this study is to determine how states and international organizations react to the pandemic and to discuss the global effects of coronavirus outbreak and also to search for the answers of the following questions:

1. Are the international organizations successful in coping with coronavirus pandemic?
2. Are the states strong enough to handle with coronavirus pandemic?
3. What are the effects or impacts of coronavirus pandemic?

---

* Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Arel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler (Türkçe) Bölümü
Assist. Prof. Dr., İstanbul Arel University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Department of
International Relations (Turkish)

ORCID 0000-0003-0786-1789

doganpolat@arel.edu.tr

Cite as/ Atıf: Polat, D Ş. (2020). Koronavirüs (Covid-19) pandemisinin olası etkilerinin değerlendirilmesi. *Turkish Studies*, 15(6), 781-794. <https://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.44454>

Received/Geliş: 23 June/Haziran 2020

Accepted/Kabul: 15 October/Ekim 2020

Copyright © MDE, Turkey

Checked by plagiarism software

Published/Yayın: 20 October/Ekim 2020

CC BY-NC 4.0

---

4. How will become the international system after the coronavirus crisis?

Theoretical Framework

Globalization is the process of the worldwide integration and interaction of individuals, businesses and governments. Some view globalization as a complex and multifaceted phenomenon as a form of capitalist expansion which requires local and national economies to be incorporated into a global, unregulated market economy (Guttal, 2007: 523-531).

Globalization has grown since the 1960s because of advances in transport and communications technologies. The globalization of economic activities, the elimination of the borders of communication technologies and the easy possibility of transportation increased global interactions, international trade, ideas and culture. Globalization is mainly an economic interaction and integration process related to social and cultural aspects. Economic globalisation, through a rapid increase in cross-border movement of goods, services, technology, and capital, is the increasing economic interdependence of national economies around the world (Joshi, 2009).

Among others, globalization has three important consequences. The first one is the development of communication and transportation means. The world has turned into “a global village” and the relations between societies have increased (O’byrne and Hensby, 2011: 1-5). The second important result is in the economic field. Globalization has contributed to the rapid implementation of neoliberal policies in the economy. In this process, the states shrink and withdraw their hands from the economy whenever possible. Thus, multinational companies, which are as economically strong as the states, came to the fore. The third important result of globalization is that international organizations gain importance in solving global problems. In the globalization process, both regional and global organizations have gained importance in providing a platform for cooperation in solving common problems that concern the states. However, after the coronavirus epidemic, the concept of globalization has been questioned and it has been observed that international organizations that need to act against a global problem are inadequate. As a result, states remained on their own and started looking for national solutions to an international problem. States are fighting against the epidemic in their capacities by taking unprecedented measures.

Method

The qualitative research approach was used in this study. The most fundamental characteristic of qualitative study is that it explores the depth of one subject (Yildirim and Simsek, 2016: 73). In this study, various books, articles, theses and internet resources were used in relation to the coronavirus outbreak. The data obtained and analyzed in accordance with content analysis from qualitative data analysis approaches. While attempting to define the data through content analysis, the facts which may be hidden in the data are desired to be revealed. In content analysis, the basic method is to put similar data together within the context of some definitions and themes and to arrange and analyze them in a way that the reader can understand (Yildirim and Simsek, 2016).

Findings and Discussion

The argument of this study is “while the international system is structured to cope with the security threats that emerge more in keeping with the time-spirit, it has failed to produce correct solutions in time against the common threat, the corona epidemic.” In particular, the fact that the virus first appeared in a country such as China with a non-transparent management caused missing information about the possible dimensions of the global threat. The World Health Organisation (WHO)’s inability to fully grasp the situation at the beginning and the lack of information flow from the countries where the epidemic was first seen increased the dimensions of the crisis and fueled the global spread of the virus. WHO declared the Covid-19 outbreak as a global emergency on January 30, 2020. However, it was late in the announcement of the pandemic. Although the outbreak affects all countries as a global problem, countries have been left alone in the fight against the threat and have taken various measures against the epidemic. Governments have enforced border shutdowns, travel restrictions and quarantine in countries that make up the world’s largest economies in response to “flatten the curve,” sparking fears of an imminent economic crisis and recession. At the global level, the USA blamed China for the epidemic; EU countries, which are examples of political integration, could not show an example of solidarity among themselves. In this process, considering the quality of healthcare professionals and health infrastructure, It could be said that the objectivity, reality and rationality of scientific thought gained more importance.

The corona epidemic had social and economic effects, in addition to human health. Its most important effect is the one related to human life. As of June 2020, over four hundred thousand people have died in various countries of the world. States with a strong health system were relatively less affected by the protective measures they took immediately. Some global powers, such as the USA, could not ensure the security and survival of their people despite the dimensions of their military and economic capacities and capabilities. Measures taken at the national level, on the other hand, have not only been insufficient to stop the epidemic but also have high costs. Despite this, high cost drug and vaccination studies are continuing in some countries.

The vital importance and necessity of international cooperation and solidarity was once again understood with this epidemic. The liberal world order arising after the Cold War made the borders between the states pass through, with the effect of globalization. The fact that states closed their borders in the face of the threat of the epidemic, air traffic ceased, the relative free exchange of products, people, and capital, as well as the closure of mass production factories and an unexpected slowdown of international trade caused the global supply chain to break. As a result of this, except for the mortgage crisis in the USA in 2008, perhaps the first time after the Great Depression, the world is facing a major economic crisis. Although it predicts that the economies of states will shrink, it is almost impossible to predict exactly what the possible effects of this epidemic will be. However, it can be said that the world will be very different after the coronavirus epidemic.

Conclusion and Suggestions

Unless global cooperation mechanisms, especially international organizations, can be effectively operated, states may have to waive various aspects of globalization to protect the lives of its citizens. States had better build resilience against biological hazards and pandemics. Thus, the international system can evolve towards a "Post Global" protectionist system, where states are less open to each other and have less physical communication and interaction. However, it is obvious that this transition will not be easy unless the current economic system changes. Governments and financial institutions have to continually reassess the current situation to keep the promise of "what to do."

In such times when there is a fear of a new economic recession and financial collapse, stronger leadership is needed in healthcare, trade, government, and more broadly throughout the society. Medium and longer term planning is needed to re-balance and re-energise the economy following this crisis. There is also a need for a broad socioeconomic development plan including sector by sector plans and an ecosystem that encourages entrepreneurship is also needed so that those with robust and sustainable business models can flourish. It should be remembered that such a plan can be successful only if it is carried out in harmony with the international system.

Keywords: International Relations, Coronavirus, Covid-19, Human security, Economic effects.

Öz: Tarih boyunca insanlık çeşitli salgınlara maruz kalmıştır. Aralık 2019'da Çin'in Vuhan şehrinde tespit edilen ve hızla yayılan Koronavirüs (Covid-19) salgını tüm dünyayı derinden etkilemiştir. Koronavirüs salgını Türkiye'de de 10 Mart 2020 tarihinden itibaren görülmeye başlamış ve alınan önlemler sayesinde salgının yurt içinde yayılma hızı önemli ölçüde yavaşlatılmıştır. Salgının çeşitli etkileri olmakla birlikte bu çalışmada söz konusu etkiler genel olarak üç başlıkta toplanmıştır. Bunlardan birincisi insan güvenliği ya da insan sağlığı ile ilgili olanıdır. Salgın nedeniyle dünyada çok sayıda insan virüse yakalanmış ve bir kısmı hayatını kaybetmiştir. 3 Haziran 2020 tarihi itibarıyla hayatını kaybedenlerin sayısı 378.000'in üzerinde olmuştur. İkinci etki salgının yol açtığı toplumsal etki ile ilgilidir. Karantina döneminde virüs tehdidi nedeniyle insanların evde kapalı kalmaları, maske takmaları ve sosyalleşememeleri, özellikle 65 yaş üstü olanlar için psikolojik sorunlar yaratmıştır. Üçüncüsü ise virüsün ekonomik etkileri ile ilgilidir. Salgın nedeniyle ortaya çıkan ekonomik krizde küresel ölçekte ekonomik tedarik zincirleri kırılmış, ülkelerin ekonomileri daralmaya gitmiş, birçok firma iflas etmiş ve insanlar işsiz kalmıştır. Koronavirüs salgını ile birlikte küreselleşme de sorgulanmaya başlamış ve küresel bir sorun karşısında harekete geçmesi gereken uluslararası örgütlerin yetersiz kaldıkları görülmüştür. Bunun neticesinde devletler kendi başlarına uluslararası bir soruna karşı ulusal çözümler aramaya başlamışlardır. Devletler, kapasiteleri nispetinde salgına karşı benzeri görülmemiş tedbirler alarak mücadele etmektedirler. Bu çalışma koronavirüs salgınının dünyada ne

gibi olası etkilerinin olabileceği değerlendirilecektir. Çalışmada ayrıca virüsün Türkiye'ye olan etkilerine de yer verilecektir.

Anahtar Kelimeler: Uluslararası İlişkiler, Koronavirüs, Covid-19, İnsan güvenliği, Ekonomik etkiler

Giriş

Aralık 2019'da Çin'in Hubei eyaletinin Vuhan şehrinde ortaya çıkan "2019-nCoV (Covid-19)" olarak adlandırılan virüs kısa sürede tüm dünyaya yayılmıştır. Koronavirüsün alfacoronavirüs, betacoronavirüs, gamacoronavirüs ve deltacoronavirüs olarak adlandırılmış dört farklı tipi bulunmakta olup, alfa ve beta koronavirüs insanlara bulaşabilirken, gama ve delta koronavirüs sadece hayvanlara bulaşmaktadır. Covid-19 virüsünün dünyada hızla yayılması ile birlikte Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) uluslararası halk sağlığı için acil durum ilan etmiştir. Böylece Covid-19 olarak adlandırılan salgın, DSÖ'nün resmi kararıyla 2019'un Aralık ayının sonundan itibaren dünya gündemine girmiştir (DSÖ, 2020).

Söz konusu salgına karşı hazırlıksız olan devletler eğitimden sağlığa ekonomiden siyasete kadar birçok alanda olumsuz etkilenmişlerdir. Dünya devletleri, 1920'lerde İspanyol gribi ve 2000'li yıllarda SARS (Ciddi Akut Solunum Sendromu), H5N1, H1N1, Ebola ve MERS (Orta Doğu Solunum Sendromu) gibi salgınları yaşamalarına rağmen tarihte ilk defa bu virüslerden daha ölümcül olan yeni koronavirüs salgınıyla karşılaşmışlardır. 2003 yılında Çin'deki SARS salgınının arkasındaki patojenin bir koronavirüs olduğu belirlenmiştir. Yaklaşık 10 yıl sonra dünya bir başka koronavirüs türü olan MERS salgınıyla mücadele etmek zorunda kalmıştır. Son olarak Aralık 2019 tarihinden itibaren Dünya yeni bir coronavirüs türü salgınıla karşı karşıya kalmıştır. Yapılan araştırmalar neticesinde, 2002 yılında Çin'de rastlanan SARS-CoV'ün misk kedisinden, 2012 yılında Suudi Arabistan'da tespit edilen MERS-CoV'ün ise çöl devesinden insana geçmesi neticesinde salgınların ortaya çıktığı tespit edilmiştir. Tüm dünyanın kâbusu olan ve Aralık ayından itibaren görülen yeni koronavirüs ise daha önce insanda tespit edilmemiş bir tür olup, SARS'a neden olan koronavirüs ile aynı virüs ailesine ait olsa bile aynı tür değildir (Ak, 2020). Koronavirüsler hayvanlardan insanlara geçebilen bir virüs türü olması nedeniyle zoonotik, yolaçtığı hastalıklar da zoonotik hastalıklar olarak tanımlanmaktadır. İnsanların bağışıklık sisteminin daha önceden bu virüsle hiç karşılaşmaması ve bağışıklık geliştirmemesi nedeniyle yeni koronavirüs insanlar için ölümcül olabilmektedir.

Küreselleşme sürecinin diğerlerinin yanında üç önemli sonucu olmuştur. Bunlardan birincisi iletişim ve ulaşım araçlarının gelişmesi ile birlikte dünyanın adeta küresel bir köye dönüşmesi ve toplumlar arasındaki ilişkilerin artmasıdır. İkinci önemli sonucu ekonomik alanda olmuştur. Küreselleşme ekonomide neoliberal politikaların hızla hayata geçirilmesine katkı sağlamış; bu süreçte devletler küçülmüş ve ekonomiden mümkün oldukça ellerini çekmişlerdir. Böylece ekonomik açıdan devletler kadar güçlü olan çok uluslu şirketler ön plana çıkmıştır. Küreselleşmenin üçüncü önemli sonucu ise küresel sorunların çözümünde uluslararası örgütlerin ön plana çıkmasıdır. Küreselleşme sürecinde gerek bölgesel, gerekse küresel örgütler devletleri ilgilendiren ortak sorunların çözümünde işbirliği platformu sağlamaları açısından önem kazanmışlardır. Ancak koronavirüs salgını sonrasında küreselleşme kavramı sorgulanmaya başlamış ve küresel bir sorun karşısında harekete geçmesi gereken uluslararası örgütlerin yetersiz kaldıkları görülmüştür. Bunun neticesinde devletler kendi başlarına kalmış ve uluslararası bir soruna karşı ulusal çözümler aramaya başlamışlardır. Devletler, kapasiteleri nispetinde salgına karşı benzeri görülmemiş tedbirler alarak mücadele etmektedirler.

Bu çalışmada koronavirüs salgınının olası küresel etkilerine yer verilecektir. Çalışma iki bölüme ayrılmıştır. Birinci bölümde tarih boyunca karşılaşılan önemli küresel salgınlar ele alınacaktır. İkinci bölümde ise korona (Covid-19) pandemisi ve etkileri üzerinde durularak çalışma sonlandırılacaktır.

Küresel Güvenliğin İhmal Edilen Boyutu: Küresel Salgınlar

Dünyada şimdiye kadar çok çeşitli bölgesel salgının yanında, çok sayıda kıtalararası ya da küresel salgınlar yaşanmıştır. Bunlardan M.S. 2. yüzyılda ortaya çıkan ve Avrupa, Batı Asya ve Kuzey Afrikayı etkileyen Antoninus vebası (5 milyon, nüfusun %30'u) ile 6. yüzyılda başlayan, 8. yüzyıla kadar devam eden ve Avrupayı etkileyen Jüstinianus Vebası (25-50 milyon, nüfusun %40'ı) en dikkat çekici olanlarıdır. Bizans İmparatoru Jüstinyen'in döneminde imparatorun ismi ile anılan Jüstinianus Vebası 541 yılında ortaya çıkmıştır (Price-Smith, 2009: 39). Doğu Asya merkezli olduğu tahmin edilen salgın, ortaya çıktıktan sonra yaklaşık iki yüzyıl ve bazı kaynaklara göre üç yüzyıl süresince zaman zaman ortaya çıkarak Bizans Doğu Akdeniz ve Orta Doğu bölgelerinin yanı sıra Batı Akdeniz bölgesini de etkilemiş, hatta İngiltere'ye kadar uzanmıştır. Jüstinianus Vebası'nın önemli siyasi sornuçları da olmuştur. Örneğin nüfus kayıplarının çok fazla olması ve ekonominin krize girmesi nedeniyle, Bizans İmparatorluğu güç kaybetmiştir. Bunun neticesinde vebadan daha az etkilenen Arap yarımadasındaki İslam orduları Suriye ve Mısır'a doğru hızla ilerlemişlerdir.

14. yüzyılın ortalarında başlayan ve 19. yüzyılın ikinci çeyreğine kadar sıkça karşılaşılan ve Avrupayı kasıp kavuran Kara Veba (75-100 milyon; nüfusun %30-60'ı) ise Jüstinyen Vebası'na yolaçan bakterinin değişik bir alt-türü yoluyla yayılmıştır. Kara Veba salgını Güney ve Güneydoğu Asya boyunca ilerleyerek 1330'lu yıllarda Çin'de görülmüş ve 1346 yılında Kırım'a ulaşmıştır. Kara Veba ticaret gemileri ile Kırım'dan İstanbul'a, daha sonra ise Mısır ve Suriye'ye ulaşmıştır. Kara Veba burada da kalmamış bir yandan Sicilya'dan Afrika'nın kuzeyine yayılırken, diğer yandan Güney ve Batı Avrupa üzerinden kısa sürede İngiltere ve Rusya'ya yayılarak tüm Avrupa kıtasını etkilemiştir (Kishlansky, vd. 2006: 302). Mısır'da ve Avrupa'da toplam nüfusun yaklaşık üçte biri Kara Veba nedeniyle çok kısa bir sürede yaşamlarını kaybetmiştir. Kara Veba, 17. yüzyıl sonu, 18. yüzyıl başlarına kadar Batı ve Güney Avrupa'da, 1840'lara kadar ise Doğu Akdeniz ve Osmanlı İmparatorluğu'nda sıklıkla ortaya çıkarak çok sayıda insanın ölümüne yolaçmıştır. Kara Veba'nın 75 milyon kişinin ölümüne neden olduğu tahmin edilmektedir. Avrupa kıtasının 1340'lardaki nüfus seviyesine ulaşabilmesi yaklaşık iki yüzyıl sürmüştür. Doğu Akdeniz ve Osmanlı İmparatorluğu'nda ise toplam nüfus 19. yüzyılın ikinci yarısına kadar Kara Veba nedeniyle çok az artmıştır. Kara Veba'ya neden olan bakteri 1894 yılında bu kez Hong Kong Vebası adı ortaya çıkmış ve salgın yine tüm dünyaya yayılmıştır. Ancak söz konusu salgının yarattığı tahribat Kara Veba'ya göre daha sınırlı kalmıştır.

16. Yüzyılda Meksika'da ortaya çıkan viral kanamalı ateş salgınları milyonlarca kişinin hayatını kaybetmesine yol açmıştır. Bu salgınlarda 1545-1548 yılları arasında 5-15 milyon kişi (nüfusun %80'i); 1576 yılında ise 2-25 milyon kişi (nüfusun %50'si) hayatını kaybetmiştir (Oldstone, 2010: 307). Sağlık alanında dünyada meydana gelen yeniliklere, ilaç ve aşı alanındaki yeni buluşlara paralel olarak insanlar çiçek, kolera, tifüs, sıtma gibi çeşitli hastalıklarla karşılaşmış olsalar da ölüm sayıları önceki dönemlere göre çok daha az olmuştur.

Yakın dönemde ise I. Dünya Savaşı'nın sonunda ortaya çıkan ve 1918 - 1920 yılları arasında tüm dünyaya yayılan İspanyol gribi ya da İspanyol nezlesi çok sayıda insanın ölümüne yol açmıştır. Domuz gribine neden olan H1N1 virüsünün ölümcül bir alt türü İspanyol gribine yol açmaktadır (Yolun, 2012: 73). Aslında salgın İspanya'da başlamamış ancak İspanyol Gribi olarak adlandırılmıştır. Bunun nedeni İspanya'nın, I. Dünya Savaşı'nda yer almamış olması ve İspanyol basınının salgın konusunu ilk kez gündeme getirmiş olmasıdır. Diğer Avrupa devletlerinde ise askerî sansür nedeniyle salgından hiç söz edilmemiştir. İspanyol Gribi, 500 milyondan fazla insana bulaşarak 18 ay gibi kısa sürede 50 milyona yakın insanın ölümüne sebep olmuştur. Böylece İspanyol Gribi, insanlık tarihi boyunca bilinen en büyük salgınlardan birisi olmuştur. Salgının seyri farklı olmuştur. İlk dalga ılımlı iken ikinci dalga şiddetli ve artçı üçüncü dalga ise yine ılımlı olarak seyretmiştir. Kimi tarihçilere göre, zayıf, yaşlı ve çocuklardan daha çok, sağlıklı genç erişkinleri

etkileyen İspanyol Gribi nedeniyle ölenlerin sayısının dört yıl süren I. Dünya Savaşı'nda ölenlerin sayısından daha fazla olduğu ifade edilmiştir (Blakely, 2002: 42-43).

1957-1958 yılları arasında ise daha az ölümcül olan Asya gribi nedeniyle 2 milyon kişi hayatını kaybetmiştir. 1968-1969 yılları arasında yine tüm tüm dünyayı etkileyen Hong Kong gribi ise 1 milyon kişinin hayatını kaybetmesine yol açmıştır. Dünyayı etkileyen bir diğer salgın ise HIV/AIDS olmuştur. Söz konusu salgından çok sayıda insan etkilenmiş ve 1960 yılından günümüze 30 milyona yakın kişi hayatını kaybetmiştir.

21. yüzyıla geldiğimizde ise yine kolera, humma, menenjit gibi salgınlarla karşılaşılması yanında kuş gribi, 2002-2003 yılları arasında Asya ve Kanada'da SARS, 2012 yılının Nisan ayında Ürdün'de ve daha sonra Eylül 2012'de Suudi Arabistan'da tespit edilen MERS ve 2013-2016 yılları arasında Batı Afrika'da ortaya çıkan Ebola virüs salgını, 2015'te Amerika'da karşılaşılan Zika virüsü ve 2009-2010 yılları arasında Hindistan'da karşılaşılan Domuz gribi veya H1N1 son olarak da Çin'de ortaya çıkan COVID-19 virüsü devletlerin küresel halk sağlığı acil durumlarını daha iyi yönetmeleri gerektiğini ortaya koymuştur. Söz konusu salgınların etkileri, salgından en çok etkilenen devletlerin dışında tüm dünyada görülmüştür.

Korona (Covid-19) Pandemisi ve Etkileri

Pandemiler yüzyıllardan beri milyonlarca insanın hastalanmasına, sakat kalmasına ve ölümüne yol açmıştır. Devletler ortaya çıkan pandemilerden başta sağlık olmak üzere sosyal, ekonomik ve siyasi olarak etkilenmişler ve olası pandemilere karşı edindikleri tecrübeler doğrultusunda hazırlıklar yapmışlardır. Çoğu zaman pandemilere karşı sağlık konusunda yapılan aşı ve ilaç tedavileri ile pandemilerin etkisi azaltılmaya ya da yok edilmeye çalışılırken kimi zaman da başarısız kalınmaktadır. Bu başarısızlıklara rağmen pandemi ile mücadelede en temel ilke geçmişten alınan tecrübelerin kullanılmasıdır. Burada gözönünde bulundurulması gereken husus pandeminin her salgın gibi bir gün mutlaka sona ereceğın öngörülmesi ve önemli olanın ise bu pandemiden edinilen tecrübelerin gelecekte ortaya çıkan pandemilerde kullanılmasıdır.

Pandemilerin olumsuz etkilerini azaltmaya yönelik olarak önceden bir planlama ve hazırlık çalışmaları yapılması önemlidir (CDC, 2020). İnfluenza virüslerinin, devamlı olarak evrim geçirebilmeleri ve hızla yayılabilme kabiliyetlerinin olması bakımından diğer virüslerden farklıdırlar. Pandemi potansiyeli olan bu virüsler, yaban ve evcil hayvanlar dâhil her yerde bulunabilirler. Bu tür virüslerle mücadelenin başarısı, zamanında ve etkin küresel iş birliğine bağlıdır. Grip virüsleriyle mücadele kapsamında 65 yıl önce bir iş birliği başlatılmış ve DSÖ Küresel Grip Gözetim Ağı (GISN) kurulmuştur. Halen dünyada 100'ün üzerinde devletin bağlı olduğu söz konusu ağ griple küresel mücadelede hayati önem taşımaktadır. GISN, grip virüslerinin paylaşılması ve aşılarla ve diğer faydalara erişim için pandemik influenza hazırlık çerçevesinin kabul edilmesi üzerine işlevlerini ve kapasitesini genişletmeye ve müdahale mekanizmalarındaki rolünü artırmaya başlamıştır (Özlu ve Öztaş, 2020: 470). 2011 yılında DSÖ'nün en üst karar alma organı olan Dünya Sağlık Asamblesi tarafından Ağ'ın adı değiştirilerek "Küresel Grip Gözetim ve Müdahale Sistemi" (GISRS) olmuştur. Etkili bir küresel sağlık güvenliği için GISRS, özellikle diğer hastalık etkenlerinin gözlenmesi ve müdahale ağlarına dâhil edilmesinde önemli bir rol oynamaktadır (Zhang ve Wood, 2018: 566).

Koronavirüsler, Coronaviridae ailesi içinde yer alırlar. Zarflı ve tek sarmallı RNA virüsler olup, yüzeylerinde çubuksu uzantıları taça benzediği için, koronavirüs (taçlı virüs) olarak isimlendirilmiştir. İnsan koronavirüsleri ilk kez 1960'larda tanımlanmıştır. Şimdiye kadar bilinen yedi insan corona virüsü vardır. Bu koronavirüslerin dördü toplumda daha yaygındır ve daha az patojeniktir. Genellikle soğuk algınlığına benzer hafif solunum semptomlarına neden olur. Diğer iki corona virüs, Şiddetli Akut Solunum Sendromu corona virüsü (SARS-CoV) ve Ortadoğu Solunum Sendromu corona virüsü (MERS-CoV) olarak da adlandırılırlar ve ciddi solunum yolu hastalıklarına neden olabilirler.

31 Aralık 2019 yılı Aralık ayında Çin'in Hubei eyaletine bağlı Vuhan şehri Belediye Halk Sağlığı Komisyonu insanlarda pnömoni salgınına neden olan yeni bir virüs tespit etmiştir. Bu virüs, “yeni corona virus (Covid-19)” olarak tanımlanmıştır (Xinhua News Agency, 2020). Çin, 12 Ocak 2020 tarihinde koronavirüsün genetik dizilimini açıklamıştır. 13 Ocak 2020 tarihinde ise Çin dışında Tayland'ta ilk vaka tespit edilmiştir. 20-21 Ocak 2020 tarihinde Çin ve Batı Pasifik'teki Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) uzmanları Vuhan şehrinde incelemelerde bulunmuşlardır. 22 Ocak 2020 tarihinde ise Çin'in DSÖ Ofisi virüsün insandan insana geçiş yapabileceği açıklanmıştır. Daha sonra DSÖ kapsamında çeşitli incelemeler ve toplantılar yapılmıştır. Bu süreçte koronavirüs kaynaklı Covid-19 hastalığı, tüm dünyaya yayılmış ve ancak 11 Mart 2020 tarihinde virüs DSÖ tarafından pandemik hastalık olarak ilan edilmiştir (DSÖ, 2020). 13 Mart 2020 tarihinde çeşitli kurum, kuruluş ve kişilerin desteği ile Covid-19 Dayanışma Fonu oluşturulmuştur. 18 Mart 2020 tarihinde ise DSÖ ve partnerleri hastalığı tedavi edebilmek için virüsle ilgili doğru bilgileri elde etmek amacıyla bir dayanışma girişimi başlatmıştır. Ancak Mart-Haziran 2020 tarihleri arasında DSÖ tarafından başlatılan girişimler etkisiz kalmış ve ülkeler pandemi ile mücadelede kendi başlarının çaresine bakmak durumunda kalmışlardır.

Bu süreçte başta AB ülkeleri ve ABD olmak üzere hemen hemen dünyadaki tüm liberal ülkelerdeki siyasal iktidarların varlığı sorgulanmaya başlamıştır. Bu sorgulamalardan birisi iktidar ve özne ekseninde ortaya çıkmış ve bazı tartışmaları beraberinde getirmiştir. Bunlardan birincisi soruna biyopolitik bir eksenden yani insan yaşamının önemi ve sağlık hakları temelinde bakılması olmuştur. DSÖ'nün pandemi ilanında gecikmiş olması, Çin'in salgını dünya ile paylaşmada geç kalması, devletlerin bu virüse karşı hazırlıksız olmaları ve tedbir almada geç kalmaları gibi nedenlerden dolayı dünyada çok sayıda insan hayatını kaybetmiştir. Covid-19 salgını sürecinde devlet, iktidar ve sistem yeniden sorgulanmaya, tartışılmaya başlamıştır. Bu tartışmaların bir kısmı devlet-iktidar ve yönetim kavramları doğrultusunda olmuş, bir kısmı ise yaşam ve insan temelinde olmuştur. Aslında her iki tartışmanın da çıkış noktası Michel Foucault'nun ortaya attığı gündem bu yana hâlâ güncelliğini ve önemini koruyan “biyopolitika” ve “biyoiktidar” kavramlarıdır. “Realist Teori temelinde her şeyi tek elde toplayan, güvenlik öncelikli devlet mi yoksa Liberal Teori temelinde serbest piyasa ekonomisini ve uluslararası işbirliğini önceleyen liberal devlet mi daha iyidir?” sorusu sıklıkla gündeme gelmiştir. Devletler bir bakıma küreselleşmeye karşı olarak sınırlarını diğer devletlere kapatmaya başlamışlardır. Kimilerine göre devletler biraz daha otoriterleşmiş, toplumlar ise sağlık, güvenlik nedeniyle bir bakıma devletlerin otoriterleşmelerini zimnen kabul etmişlerdir. Elbette sağlık birinci önceliklidir ve dünyada çok sayıda insan bu virüsten olumsuz olarak etkilenmiştir.

Siyasi kariyerini Brexit sürecine borçlu olan ve İngiltere'de virüse karşı “sürü bağışıklığı” politikasını uygulayan Boris Johnson'dan, ABD Başkanı Trump'a kadar birçok lider başlangıçta pandemiyi kolayca bertaraf edeceklerini açıklamışlardır. Ancak geçen süreçte bunun hiç de kolay olmadığını görmüşler ve siyasi bir fatura ödememek için geç de olsa tedbirler almaya başlamışlardır. Bu U-dönüşünün ağır bedelini bu ülkelerdeki insanlar yaşamışlardır. 31 Aralık-03 Haziran 2020 tarihleri arasında dünyada Covid-19'dan etkilenen insan sayısı aşağıda Tablo 1'de verilmiştir (DSÖ, 2020). DSÖ'nün yaptığı açıklamaya göre 03 Haziran 2020 itibarıyla Koronavirüs hastalığından 6.287.771 kişi etkilenmiş ve 379.941 kişi hayatını kaybetmiştir.

Tablo 1: Sayılarla Durum (DSÖ Bölgelerine Göre)

DSÖ Bölgeleri	Doğrulanmış Vaka Sayısı	Vefat Eden Kişi Sayısı
Afrika	111.486	2.789
Amerika	2.949.455	165.311
Doğu Akdeniz	552.497	13.181
Avrupa	2.191.614	183.313
Güney-Doğu Asya	296.620	8.277
Batı Pasifik	185.358	7.057
Küresel	6.287.771	379.941

Türkiye’de salgınlara karşı yapılan hazırlık çalışmaları ve planlamalar 2004 yılından itibaren başlamıştır. Sağlık Bakanlığı koordinasyonunda bilim insanları, konunun uzmanları, ilgili Bakanlık temsilcilerinden oluşan bir çalışma grubu oluşturulmuştur. Söz konusu grubun çalışması neticesinde Pandemi Hazırlık Planı hazırlanmış ve bu plan 2006 yılında Başbakanlık Genelgesi olarak yayımlanmıştır. Planda pandeminin tüm evrelerine göre yapılması gerekenler belirlenmiş ve alınması gereken tedbirler sıralanmıştır. Bu plana uygun olarak İl Pandemi Planları hazırlanmış ve hazırlanan planlar doğrultusunda, aynı yıl içinde tüm illerin katıldığı pandemi planı masa başı tatbikatı gerçekleştirilmiştir.

2009’da Meksika’da başlayıp önce Kuzey Amerika’ya ve Batı Avrupa’ya daha sonra da dünya çapında hızla yayılarak bir pandemiye neden olan H1N1 virüsünün yol açtığı pandemi beş ay içinde ilk dalga olarak kabul edilen yaklaşık 200.000 vaka ve 1.800 ölüm bildirilmiştir. Türkiye’de pandemik influenza virüsüne bağlı olarak 2009-2010 yılları arasında doğrulanmış toplam 13.591 vaka ve 656 ölüm görülmüştür. Sağlık Bakanlığı tarafından “Pandemik İnfluenza Ulusal Hazırlık Planı” hazırlanmıştır (Sağlık Bakanlığı, 2020). Bu planda uluslararası yönetimi geliştirme ve salgınlara yanıt verme potansiyelini araştırmak için Ulusal Tıp Akademisi uluslararası, bağımsız, kanıta dayalı, yetkili, çok paydaşlı bir uzman komisyonu yönetmeyi kabul etmiştir. Bu çabanın bir parçası olarak Tıp Enstitüsü, 2015 yılı yazında dört çalıştay düzenlemiştir.

Türkiye’de Sağlık Bakanlığı tarafından 2009 yılında hazırlanan “Pandemik İnfluenza Ulusal Hazırlık Planı” kapsamında COVID-19 ile mücadele amacıyla 10 Ocak 2020 tarihinde Koronavirüs Bilim Kurulu oluşturulmuştur. Danışma amaçlı olarak Sağlık Bakanı başkanlığında oluşturulan söz konusu kurul enfeksiyon, mikrobiyoloji, viroloji, iç hastalıkları, yoğun bakım ve göğüs hastalıkları alanında üniversitelerde akademisyen olarak çalışan 38 tıp bilim insanından oluşmaktadır. Türkiye’de koronavirüs salgını ilk vakası 10 Mart 2020 tarihinde görülmüştür. Bilim Kurulu’nun 27 Mart 2020 tarihinde yaptığı toplantısında Türkiye’de salgının yönetimi konusunda ciddiye derecesine göre A’dan başlayarak, B ve C planları olmak üzere üç aşamalı bir plan kararı alınmıştır. Bu kapsamda A planı yürürlüğe girmiş ve belirli bölgelerin karantina alınmasına karar verilmiştir. Bu süreçte özellikle büyük şehirlerde, salgının hızla yayılmasında umre ziyareti sonrasında Suudi Arabistan’dan dönen 21 bin kişinin etkisi büyük olmuştur. Türkiye’de Sağlık Bakanlığı’nın açıkladığı verilere göre 3 Haziran 2020 tarihi itibarıyla kayıtlı toplam 166.422 COVID-19 vakası ve buna bağlı 4609 ölüm raporlanmıştır (Bkz. Tablo 2).

Tablo 2: Türkiye Koronavirüs Tablosu (3 Haziran 2020)

Toplam Test Sayısı	2.155.349
Toplam Vaka Sayısı	166.422
Toplam Vefat Sayısı	4.609
Toplam Yoğun Bakım Hasta Sayısı	612
Toplam Entübe Hasta Sayısı	261
Toplam İyileşen Hasta Sayısı	130.852

Başlangıçta virüsün etkisi önemsenmemiş ve Bilim Kurulu’nun tavsiyesi olan kısmi sokağa çıkma yasağı gibi tedbirler ancak 1 ay sonra yürürlüğe girebilmiştir. Sağlık Bakanlığı tarafından “Sorun Küresel, Mücadelemiz Ulusal” sloganı ile günlük olarak Bilim Kurulu toplantılarına başlamış ve salgına karşı alınması gereken tedbirler açıklanarak halk bilgilendirilmiştir. İçişleri Bakanlığı tarafından 81 il valiliğine “Koronavirüs Tedbirleri Kapsamında Uçak/Otobüs Seferleri Genelgesi” gönderilmiş ve Sağlık Bakanlığı ve Bilim Kurulunun tavsiyeleri doğrultusunda alınan kararların etkinliğinin artırılması amacıyla valiliklere talimatlar iletilmiştir. Zorunlu hallerde vatandaşların havayolları iç seferleri ve şehirlerarası otobüs seferleri için “Seyahat İzin Kurulu”na başvurmalarına ve talebi kabul edilenlerin ise “Seyahat İzin Belgesi” ile yolculuk yapabilmelerine karar verilmiştir. Ayrıca hafta sonları ve resmi tatil günlerinde sokağa çıkma yasakları getirilmiştir. Alınan önlemler sayesinde salgının yurt içinde yayılma hızı önemli ölçüde yavaşlatılmıştır. Aynı zamanda, komşu ülkeler dâhil çok sayıda ülkeyle koordinasyon içinde tecrübe ve bilgi

paylaşımında bulunulmuştur. Bunun yanında Türkiye, imkânları ölçüsünde salgınla küresel mücadeleye somut katkılarda bulunmuş ve bulunmaya devam etmektedir.

Salgının sonuçları ve ölümcüllüğü, birçok devletin küresel sağlık tehditlere karşı koordine içinde hareket edilmesinin gerekliliğini ortaya koymuştur. Covid-19 hastalığı ile ilgili olarak dünyada ve Türkiye’de hem yeni ilaç çalışmaları yapılmakta hem de koronavirüs tedavisi için daha önce kullanılmış olan ilaçların denemeleri yapılmaktadır. Bu kapsamda umut vadeden çok sayıda ilaç kısa süre önce hastalarda denenmeye başlanmıştır. Günümüzde Covid-19 hastalığını önlemek ve tedavi etmek için kullanılan sıtma ilacı Hidroksiklorokin (Plaquenil)’in Fransa’nın Marsilya Üniversite Hastanesinde yapılan testlerinde Covid-19’un tedavisinde etkili olduğu açıklanmıştır. Ancak söz konusu “klorokin” ilacının Covid-19 için de kullanılmasında tartışmalar devam etmektedir. Bu ilacın yanında Lopinavir, Ritonavir (Kaletra), Umifenovir, Oseltamivir (Tamiflu), Baloxavir, Yomesan ve Azitromisin (Zithromax) gibi mevcut antiviral ilaçlar da kullanılmaktadır. Şimdiye kadar en umut verici tedaviler ise Remdesivir ve Favipiravir (Avigan) ilaçları üzerine yapılan çalışmalar olmuştur (MÜ, 2020: 1-34). Serum ile antikor aktarımı ise kullanılan yöntemlerden bir diğeridir. Bu kapsamda Tocilizumab (Actemra), Interferon, Ivermectin kullanılmaktadır. Görüldüğü üzere Covid-19’a karşı etkinliği kanıtlanmış bir ilaç henüz yoktur.

Korona hastalığının tüm dünyada toplum psikolojisi üzerinde etkileri de olmuştur. İngiltere gibi bazı devletler sürü bağışıklığı kapsamında sokağa çıkma yasağı getirmede geç kalmışlar ve ülkede çok sayıda insan hayatını kaybetmesi üzerinde tedbirler alınmaya başlamışlardır. Benzer şekilde ABD de önlem almada çok geç kalmış ve salgının yeni üssü olan bu ülke dünyada en fazla ölüm gerçekleşmiştir. Türkiye’de ise ilk vakanın görülmesinden itibaren hükümet tarafından sıkı önlemler alınmıştır. Türkiye’de toplum devletin bu uygulamalarına itiraz etmek yerine ölüm korkusundan dolayı yasakları ısrarla talep etmektedir. Bu durum biyoiktidarın otoriter karakterini pekiştirmekte ve ortaya koyduğu kuralları/yasakları toplumsal hayatın tüm alanlarına hızla yaymak için araçsallaştırdığı söylenebilir. Türkiye’de iktidarın oluşturduğu bu mekanizmalardan bir tanesi de Bilim Kurulu’dur. Bilim Kurulu “Salgın küresel, mücadele ulusal” söylemiyle Sağlık Bakanlığı başkanlığında oluşturulmuştur.

Bilim Kurulu’nun hükümete tavsiyeleri ile özellikle hafta sonları ve tatil günlerinde sokağa çıkma yasakları getirilmiştir. Ancak bu yasaklar yoluyla diğer devletlerde olduğu gibi Türkiye’de de siyasal iktidarın koronavirus salgınına gerekçe göstererek otoriter karakterini maksimum düzeye çıkardığı ve bu krizden yeni bir “olağanüstü hal” devşirdiği şeklinde eleştiriler yapılmıştır. Bu eleştirilere rağmen Türkiye’de gerekliliği tüm bilim insanları tarafından savunulan İstanbul’da sokağa çıkma yasağı talebi muhalefet partilerinden gelmiştir. Bu yasaklar başlangıçta Türk toplumunda infial yaratmıştır. 10 Nisan Cuma günü gecesi yaşananlardan da görüldüğü üzere çok sayıda insan zorunlu ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla virüsün bulaşma tehlikesini hiçe sayarak marketler önünde uzun kuyruklar oluşturmuşlardır. Benzer şekilde, yasakların başlaması ile birlikte, zorunlu ihtiyaçlarını karşılama endişesi insanlar arasında birbirilerine fiziksel zarar verecek gerginlikler yaratmıştır. Özellikle güvenlik ve temel ihtiyaçların karşılanma zorunluluğu ve toplum üyelerinin sosyal içerikli törel değerlerini bastırmaları toplumda gerginliği artırmış ve insanlar daha fazla şiddete yönelik bir hale gelmişlerdir. Çalışmak zorunda olanlar ise başlangıçta hayatlarını idame ettirebilmeleri için virüs tehdidinde rağmen işe gitmek zorunda kalmışlardır. Geçen süreçte yetkililerin sokağa çıkmama yönünde halkı uyarmaları ve işten çıkarılmanın yasaklanması, maske tedarikinde kolaylık sağlanması çalışanları rahatlatmıştır. Ayrıca toplumsal dayanışmayı artırmak maksadıyla “Biz bize yeteriz Türkiyem” sloganı ile bir kampanya başlatılmış ve halktan yardım toplanarak ihtiyaç sahiplerine dağıtılmıştır. Söz konusu salgınla birlikte eğitim, çocuk koruma, ticaret, ulaşım ve insan hakları gibi konular gündeme gelmiştir. Mart ayından itibaren okullar, cuma namazları, kahve alışkanlıkları, ev ziyaretleri ve cenaze törenlerinin ertelenmiştir. Toplumdaki zengin kesim daha çok yasaklara uyararak evde kalırken fabrika ve tarla gibi yerlerde çalışmak zorunda olan yoksul kesim fiziksel mesafe kuralına uymadığı gibi maske de satın alamamıştır. Virüsün Türkiye’de yayılması ile birlikte fabrika, küçük atolyeler, küçük

üreticilik, güzellik salonları, berberlik ve kafe işletmeciliği gibi meslek alanları da kapanmıştır. Bu durum zengin ile fakir arasındaki sınıfsal eşitsizliği sağlık güvenliği alanında da göstermiştir. Korona salgını tüketici davranışlarını önemli ölçüde değiştirmiş ve sektörün yeniden şekillenmesine yol açmıştır. Özellikle fiziksel mağazalar alınan tedbirler ve müşteri tercihleri nedeniyle salgından olumsuz etkilenirken, online perakendeciler satış hacmini artırarak sürekli müşteri kazanmışlardır. Tüketiciler salgın ortamında ihtiyaçlarını karşılamak için en hızlı ve pratik yol olan e-ticareti tercih etmeye başlamıştır. Haziran ayına gelindiğinde yeni normal kapsamında bazı işyerleri tekrar açılmaya başlamıştır.

Korona virüsünün hızla yayılması, dünya ekonomisini tehdit etmeye başlamıştır (Demirdöğen ve Yorulmaz, 2020: 5). Söz konusu salgın, BM tarafından II. Dünya Savaşı'ndan bu yana yaşanan "en büyük kriz" olarak tanımlanmıştır. Salgın, AB Komisyon Başkanı Von der Leyen tarafından ikinci bir Marshall Planı'nı gerektirecek kadar "büyük bir ekonomik felaket" olarak ifade edilirken, OPEC Genel Sekreteri tarafından "görünmez bir canavar" olarak tanımlanmıştır. Virüsün hızlı bir şekilde küresel bir sorun haline gelmesi neticesinde, küresel tedarik zincirleri kopmuş, ithal mal ve hizmetlere yönelik nihai talep zayıflamış ve uluslararası turizm ve iş seyahatinde bölgesel düşüşler olmuştur. Başta ulaştırma (hava, kara ve deniz) sektörü olmak üzere insanın insanla temasını gerektiren, hemen hemen her tür ekonomik faaliyet durmuştur. Bu süreçte yalnızca sağlık, gıda ve kısmi sanayi üretimi yapan sektörler faaliyetine devam etmiştir. Dolayısıyla dünya, arz ve talep şokunun aynı anda yaşandığı, daha önce hiç tecrübe edilmemiş bir krizle karşı karşıya kalmıştır. Tek faydası insanların evde kalmaları neticesinde faaliyetlerinin azalması, daha az karbondioksit emisyonu (salınımı) dolayısıyla daha az hava ve çevre kirliliği olmuştur. Bu dönemde AB'nin günlük karbon emisyonu yaklaşık %60 oranında azalmıştır. En fazla emisyon düşüşü %88 ile ulaştırma sektöründe olurken, evlere kapanma nedeniyle hane halkının emisyonları bir önceki yılın aynı dönemi ile karşılaştırıldığında üçte bir oranında artış göstermiştir (Financial Times, 2020). Çin'de ise sanayi sektöründe üretim bir şekilde devam ettirilmeye çalışılmaktadır. Halen dünyada demir çelik türü malların satılabileceği bir ortam bulanamasa da Çin, gelecekte talep olacağını düşünerek bu sektörlerde üretim faaliyetlerine devam ettirmektedir.

Pandemi sürecinde finansal piyasalarda riskten kaçınma artmış, ABD'nin yıllık faiz oranı ve hisse senedi fiyatları rekor seviyede düşmüştür (OECD, 2020: 2). Amerika Merkez Bankası (FED) başta olmak üzere ülkelerin merkez bankaları tıpkı 2008 yılında olduğu gibi parasal genişleme kararları almışlardır (DW Türkçe, 2020a). Diğer taraftan salgın başlangıcında uyguladığı başarısız kriz yönetimi ve söylemleri nedeniyle ABD Başkanı Trump eleştirilmiş ve 6 ay sonra yapılacak başkanlık seçimlerinde siyasi kariyerini tehlikeye atmıştır. Ancak geçen süreçte Trump, söylemlerini değiştirmiş ve 17 Mart 2020 tarihinde virüsü Amerika'nın "görünmez düşmanı" olarak ilan etmiştir. Başkan Trump, 50 eyaleti aynı anda felaket bölgesi olarak ilan eden ilk başkan olmuş ve 800 bin eski askeri yeniden göreve çağırmıştır. Öte yandan, ABD'de çoğunlukla aşırı sağ guruplar yönetimlerce alınan koronavirüs önlemlerinin son bulması ve normale dönülmesi için toplu gösteriler yapmışlardır. Trump ise Koronavirüsü politik bir araç olarak savaş terminolojisi içinde kullanmaya çalışmıştır. Başta Rusya olmak üzere petrol ihraç eden ülkeler Koronavirüs nedeniyle büyük ekonomik kayba uğramışlardır. Talepte yaşanan küresel düşüş ve hava seyahatine konan engeller yüzünden petrol varil fiyatı çok düşmüştür. Bu nedenle Rusya ve Suudi Arabistan gibi petrol üretimi yapan ülkeler üretimlerini %10 azaltmak zorunda kalmışlardır. Bu süreçte düşen petrol fiyatlarının tüm bir Afrika kıtasında zincirleme reaksiyonlarla kıtlık ve sonrasında çatışmalara yol açabileceği endişesi bulunmaktadır. Çin ile yakın ilişki kuran Zimbabve ve özellikle Nijerya gibi ülkelerin düşen petrol gelirleri ve kuruyan kamu finansman kaynakları zaten zordaki başlıca Afrika ülkelerini çökme noktasına getirebilme tehlikesi vardır. Salgına yol açan ancak sonrasında bunu fırsata çevirmesini bilen Çin'in dünya siyasetinde yükselen hegemonik tavırları da dikkat çekicidir. Çin, salgından kısa sürede çıkarak salgınla boğuşan AB ülkelerine maddi yardım ve teknik bilgi sağlamak için girişimde bulunmuştur. Uluslararası Para Fonu'nun (IMF) son verilerine göre 2014'te Çin satın alma gücü paritesini (SAGP) 17,6 trilyon dolara

yükselterek 17,4 trilyon dolarda kalan ABD'nin önüne geçmiştir (Euronews, 2014). Çin, pandemiye fırsata çevirmek adına 17 Mart'ta Avrupa'da "Health Silk Road", Afrika'da ise "Salgın Önleme ve Kontrol Araştırma Merkezi" gibi inisiyatiflerle hegemonyasının eksik kurumsal ayağını sağlamlaştırma çabası içindedir. Buna karşın Çin'in bu çabasını pandemi öncesinde artırdığı vergilerle engellemeye çalışan ABD, pandemiden güçlü çıkarak dünya liderliğini sağlamlaştırmak istemektedir. Pandemi, küresel bir hale geldikçe ve sağlık sektöründen tedarik zincirlerine, ekonomiden sosyal ilişkilere kadar geniş yelpazede hayatın her alanını etkiledikçe, küresel siyaset üzerinde de dönüştürücü etkilerinin olması kaçınılmazdır. Öncelikle yapılması gereken kırılan/bozulan tedarik zincirlerinin yeniden oluşturulmasıdır. Bu süreçte ucuz işçiliği sağlayan Çin'in yerine Türkiye gibi hem ulaşım açısından Avrupa'ya yakın devletlere daha fazla imkân tanınabilir. Dolayısıyla Türkiye bu anlamda pandemiye fırsata çevirebilir.

Uluslararası Para Fonu (IMF), küresel salgın nedeniyle 2020 yılında ekonominin keskin bir daralma yaşayacağını açıklamıştır. IMF, Ocak 2020'de küresel ekonominin %3,3 büyüyeceğini tahmin etmişken, son yayınladığı Nisan "2020 Dünya Ekonomik Görünümü" raporunda ise global ekonominin 2020'de %3,0 daralacağı tahmininde bulunmuştur (IMF, 2020). II. Dünya Savaşı'ndan bu yana en yüksek ekonomik daralması %4 ile 2008'de olan ABD için, Bank of Amerika bu pandemi krizi sonrası bu ülkenin %10 küçüleceğini tahmin etmektedir (Bank of America, 2020). Hatta bazı uzmanlar tarafından, 2020 yılı için ABD ekonomisinin %11,5 daralacağı ve IMF'nin de belirttiği gibi bu belirsizliklerden dolayı kaybın daha yüksek olabileceği tahmin edilmiştir (Baker, vd., 2020). IMF, Euro bölgesinde GSYİH için %7.5 daralma beklerken, Goldman Sachs Global Investment Research, Nisan başında yaptığı yeni tahmine göre bu daralmanın %9 olacağını öngörmüştür (Goldman Sachs, 2020). Yaşanacak ekonomik krizin en çok gelişmekte olan ülkeleri vuracağını söyleyen IMF Başkanı Georgieva, bu ülkelerin yüz milyarlarca dolar dış yardıma gereksinim duyacağını belirtmiştir (BBC Türkçe, 2020). Özellikle Türkiye gibi dış borcu olan devletler dış borç ödemelerinde sorun yaşayabilirler. OECD'nin hazırladığı raporda Nisan ayında ülkelerin korona salgınına karşı almış oldukları mevcut izolasyon önlemlerinin, ilgili ay içinde her bir ülke için günlük olarak ne kadar kayıp potansiyeline sahip olduğu tahminini yapmıştır. Bu tahmine göre Türkiye'de Mart ayı ortasından Haziran ayına kadar alınan önlemlerin mevcut hasar potansiyeli günlük %22 üzerinde bir ekonomik daralmaya işaret etmektedir (OECD, 2020). Asya Kalkınma Bankası (ADB) yayınladığı "Asya Kalkınma Görünümü 2020" adlı raporunda, Covid-19 salgınının Avrupa, ABD ve diğer büyük ekonomiye sahip ülkelerdeki yayılım hızına göre dünya ekonomisine maliyetinin 4,1 trilyon dolar seviyesine geleceğini açıklamıştır. Bunun aynı zamanda küresel düzeyde (GSYH) Gayri Safi Yurtiçi Hasıla'nın %4,8 daralması anlamına geldiğini ifade etmiştir (Euronews, 2020a).

Dünya Bankası, Avrupa ve Orta Asya (Avrasya) kalkınmakta ve gelişmekte olan ekonomileri için yayınlamış olduğu raporda koronavirüs salgını kaynaklı olarak Türkiye ekonomisi için 2020 ve 2021 GSYH büyüme tahminlerinde değişikliğe gitmiştir. Covid-19 öncesinde Türk ekonomisinin 2020 yılında yüzde 3 civarında büyüyeceğini tahmin eden Dünya Bankası, bu beklentisini yüzde 0,5'e indirmiştir. Dünya Bankası, Nisan ayının ilk haftasında yaptığı açıklamada, Covid-19 ile mücadele kapsamında gelişmekte olan ülkelere acil durum desteğini onayladıklarını belirtmiştir. Yapılan açıklamada küresel salgın ile mücadelede alınacak önlemleri desteklemek amacıyla 15 ay içinde 160 milyar dolarlık destek için de hazırlanıldığı ifade edilmiştir (Euronews, 2020b).

Korona virüsünün olumsuz etkilerinden birisi de uluslararası örgütler üzerinde olmuştur. Soğuk Savaş sonrasında büyük devletlerin desteğini çekmeleri ile birlikte uluslararası örgütler giderek daha etkisiz hale gelmişlerdir. Örneğin ABD Başkanı Trump, ABD'nin DSÖ'ne en fazla maddi destek sağladığını ancak salgın sürecinde bunun karşılığını alamadığını belirtmiş ve ABD'nin bu örgütten çekileceğini ifade etmiştir (Baykan, 2020). Benzer şekilde AB de salgın sürecinde politika üretmekte etkisiz kalmış ve üye devletler salgınla mücadelede kendi başarılarının

çaresini arama yollarına gitmişlerdir. Hatta İspanya Başbakanı Pedro Sanchez Koronavirüs bir bakıma AB'nin geleceğini test ettiğini ifade etmiştir (McMurtry, 2020).

Covid-19 hastalığının sağlık, sosyal ve ekonomik etkileri yanında bazı siyasi etkileri de olacaktır. Salgınlar karşısında güçsüz kalan toplumların, siyasi otoritelerin yeni bir ideolojik yönetim aygıtı olarak kullanacağı sağlık politikalarına teslim olmaları muhtemeldir. Süreci yönetmede başarısız olan yönetimler ise iktidarı bırakmak zorunda kalacaklardır. Buna karşın sağlık sistemlerini elinde tutan ve sağlık alanına yatırım yapan iktidarların bu süreçten daha güçlü olarak çıkacakları söylenebilir. Gelecekte biyoterör gibi insan sağlığını doğrudan etkileyecek tehditlere karşı devletlerin işbirliği içinde mücadele etmeleri kaçınılmazdır. Devletler biyolojik tehlikelere ve pandemilere karşı dayanıklılık oluşturmak zorundadırlar. Dolayısıyla yeni aşı, ilaç ve sağlık teknolojisinde üstün olan devletler dünyada daha fazla söz sahibi olacaklardır.

Sonuç

İnsanlık, tarih boyunca değişik zamanlarda çeşitli küresel salgınlarla karşı karşıya kalmıştır. Aralık 2019 tarihinde ortaya çıkan Korona salgını ise belki de insanlık tarihinin son yüzyılda yaşadığı en büyük krizlerden birisi olmuştur. Uluslararası sistem, zamanın ruhuna uygun olarak daha çok ortaya çıkan güvenlik tehditleri ile baş etmek üzere yapılandırılırken, ortak tehdit olan korona salgınına karşı zamanında doğru çözümler üretmekte yetersiz kalmıştır. Özellikle, virüsün ilk olarak Çin gibi yönetim olarak şeffaf olmayan bir ülkede ortaya çıkması, küresel tehdidin olası boyutları ile ilgili bilgi eksikliğine neden olmuştur. DSÖ'nün başlangıçta durumu tam olarak kavrayamaması, salgının ilk görüldüğü ülkelerden yeterli bilgi akışının olmaması krizin boyutlarını büyütmüş ve virüsün küresel yayılımını körüklemiştir. Böylece DSÖ pandemi ilanında geç kalmıştır. Salgın küresel bir problem olarak bütün ülkeleri etkilemesine rağmen ülkeler tehdide karşı mücadelede yalnız kalmışlar ve salgına karşı gerektiğinde sınırlarını kapatmak da dâhil çeşitli tedbirler almışlardır. Küresel düzeyde ise ABD salgınıyla ilgili olarak Çin'i suçlamış; siyasi bütünleşme örneği olan AB ülkeleri de kendi içlerinde bir dayanışma örneği gösterememişlerdir. Bu süreçte başta doktorlar olmak üzere sağlık çalışanlarının ve sağlık altyapısının kalitesi dikkate alındığında bilimsel düşüncenin nesnellığı, olgusallığı ve akılcılığının bu dönemde daha fazla önem kazandığı söylenebilir.

Korona salgınının başta insan sağlığı olmak üzere sosyal ve ekonomik etkileri olmuştur. En önemli etkisi insan hayatı ile ilgili olanıdır. Haziran 2020 itibarıyla dünyanın çeşitli ülkelerinde dört yüz binin üzerinde insan hayatını kaybetmiştir. Güçlü bir sağlık sistemine sahip olan devletler ivedilikle aldıkları koruyucu tedbirler sayesinde nispeten daha az etkilenmişlerdir. Salgın, zengin-fakir devlet dinlememiş, ABD gibi bazı küresel güçler ellerindeki askeri ve iktisadi kapasite ve yeterliliklerinin boyutlarına rağmen halklarının güvenliğini ve bekasını sağlayamamışlardır. Ulusal seviyede alınan tedbirler ise dünyanın birbirine bağımlı düzeninde hem salgını durdurmakta yetersiz kalmış hem de çok yüksek maliyetlere yolaçmıştır. Buna rağmen bazı ülkelerde yüksek maliyetli ilaç ve aşı çalışmaları devam etmektedir. Uluslararası işbirliği ve dayanışmanın hayati önemi ve gerekliliği bu salgın ile birlikte bir kez daha anlaşılmıştır.

Soğuk Savaş sonrası ortaya çıkan liberal dünya düzeni küreselleşmenin de etkisiyle devletler arasındaki sınırları geçişken hale getirmiştir. Devletlerin salgın tehdidi karşısında sınırlarını kapatmaları, hava trafiğinin durması, malların, insanların, sermayenin göreceli olarak serbest dolaşımının kısıtlanması, ayrıca seri üretim yapan fabrikaların kapanması ve uluslararası ticaretin beklenmedik bir biçimde yavaşlaması küresel tedarik zincirinin kırılmasına yol açmıştır. Bunun neticesinde 2008 ABD'de ortaya çıkan mortgage krizi dışında Büyük Buhran'dan sonra belki de ilk kez dünya büyük bir ekonomik krizle karşı karşıyadır. Devletlerin ekonomilerinin küçüleceğini öngörmekle birlikte bu salgının olası etkilerinin ne olacağını şimdiden tam olarak kestirebilmek neredeyse imkânsızdır. Ancak koronavirüs salgını sonrasında dünyanın çok farklı olacağı söylenebilir. Uluslararası örgütler başta olmak üzere küresel işbirliği mekanizmaları etkin olarak çalıştırılmadığı sürece devletler kendi vatandaşlarının hayatını koruma adına

küreselleşmenin çeşitli boyutlarından feragat etmek zorunda kalabileceklerdir. Böylece uluslararası sistem devletlerin birbirlerine karşı daha az açık, daha az fiziksel iletişim ve etkileşim içerisinde oldukları “Post Küresel” korumacı bir sisteme doğru evrilebilecektir. Ancak mevcut ekonomik sistem değişmediği sürece bu geçişin kolayca olamayacağı aşikârdır. Hükümetler ve finans kurumları koronavirüsle mücadele sürecinde verdikleri “ne yapılması gerekiyorsa yapılacak” sözünü tutmak için ihtiyatlı bir şekilde mevcut durumu sürekli olarak yeniden değerlendirmek durumundadırlar.

Yeni bir ekonomik durgunluk ve finansal çöküş korkusunun olduğu bu gibi zamanlarda sağlık hizmetlerinde, ticaretle, hükümette ve daha geniş olarak tüm toplumda daha güçlü bir liderliğe ve iyi yönetişime ihtiyaç vardır. Kriz sonrası ekonomiyi yeniden dengelemek ve enerji sağlamak için orta ve uzun vadeli planların yapılması gereklidir. Sağlam ve sürdürülebilir iş modellerinin geliştirilebileceği her sektöre ait planların ve girişimcileri cesaretlendiren bir ekosistemin dâhil edildiği geniş bir “sosyoekonomik gelişim planına” da ihtiyaç vardır. Böyle bir planın ancak uluslararası sistemle uyumlu bir şekilde işbirliği içinde yürütüldüğü zaman başarılı olabileceği unutulmamalıdır.

Kaynakça

- Ak, Ö. (2020). Soğuk Algınlığından Ölümcül Salgına! Küresel Kâbus. https://tubitak.gov.tr/sites/default/files/18842/bilim_ve_teknik_coronavirus_hakkinda.pdf (Erişim tarihi: 09.06.2020).
- Bank of America (2020). Volatile markets call for real-time forecasting. <https://www.bofaml.com/en-us/content/managing-through-coronavirus-impact.html> (Erişim tarihi: 09.06.2020).
- Baykan, D. (2020). Trump, ABD'nin DSÖ ile ilişkisini sonlandırdığını açıkladı. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/trump-abdnin-dso-ile-iliskisini-sonlandirdigini-acikladi/1858292> (Erişim tarihi: 09.06.2020).
- Baker, Scott, Nicholas Bloom, Steven Davis, Stephen Terry (2020). COVID-induced economic uncertainty and its consequences. <https://voxeu.org/article/covid-induced-economic-uncertainty-and-its-consequences?> (Erişim tarihi: 09.06.2020).
- Bernal, J. D. (1976). *Materyalist Bilimler Tarihi*. (Çev.: Emre Marlı), İstanbul: Sosyal Yayınları.
- Blakely, D. E. M. (2002). *Mass Mediated Disease: A Case Study Analysis of News Reporting of Three Influenza Pandemics and Public Health Policy*. Michigan: UMI Dissertation Services.
- Centers for Disease Control and Prevention (CDC) (2020). Global Planning. <https://www.cdc.gov/flu/pandemic-resources/planning-preparedness/global-planning.html> (Erişim tarihi: 09.06.2020).
- Demirdöğen, O. ve Yorulmaz, R. (2020). Kovid-19 Salgınının Dünya Ekonomilerine Etkileri. *Orsam. Analiz*. 1-23.
- DSÖ (2020). WHO Coronavirus Disease (COVID-19) Dashboard. <https://covid19.who.int/> (Erişim tarihi: 09.06.2020).
- DSÖ (2020). This statement is updated on an ongoing basis, in response to evolving events and common media queries. <https://www.who.int/news-room/detail/27-04-2020-who-timeline--covid-19> (Erişim tarihi: 09.06.2020).

- Financial Times (2020). EU carbon emissions tumble during lockdowns. 08.04.2020. <https://www.ft.com/content/4c59fd16-6020-4798-b8f1-5df686bbd97a> (Erişim tarihi: 09.06.2020).
- Guttal, S. (2007). Globalisation. *Development in Practice*. 17 (4/5): 523–531. <http://dx.doi.org/10.1080/09614520701469492>. ISSN 0961-4524. JSTOR 25548249
- Illich, I. (2011). *Sağlığın Gaspi*. (Çev.: Süha Sertabiloğlu), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- IMF (2020). World Economic Outlook. April 2020: The Great Lockdown. <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2020/04/14/weo-april-2020> (Erişim tarihi: 09.06.2020).
- Joshi, R. (2009). *International Business*. New Delhi and New York: Oxford University Press. ISBN 0-19-568909-7.
- Kishlansky, M., Patrick Geary ve Patricia O'Brien (2006). *Civilization in the West*, New York: Pearson Education.
- McMurtry, A. (2020). Coronavirus puts EU's future to test: Spanish premier. <https://www.aa.com.tr/en/europe/coronavirus-puts-eu-s-future-to-test-spanish-premier/1793275> (Erişim tarihi: 09.06.2020).
- MÜ Eczacılık Fakültesi (2020). Covid-19 Pandemisinde İlaç Yönetimi ve Güvenli İlaç Uygulamaları. 24.04.2020. <https://eczacilik.marmara.edu.tr/dosya/ecz/Duyuru/2020/Gu%C3%88venli%20I%CC%87lac%CC%A7%20Kullan%C4%B1m%C4%B1%20Covid-19.pdf> (Erişim tarihi: 09.06.2020).
- OECD (2020). Evaluating the initial impact of COVID-19 containment measures on economic activity. Paris: OECD Publication. <https://www.oecd.org/coronavirus/policy-responses/evaluating-the-initial-impact-of-covid-19-containment-measures-on-economic-activity-b1f6b68b/> (Erişim tarihi 12.06.2020).
- O'byrne, D. and Hensby, A. (2011). Globalization: The Global Village. *Theorizing Global Studies*. London: Red Globe Press.
- Oldstone, M. B.A. (2010). *Viruses, Plagues and History*. New York: Oxford University Press.
- Price-Smith, A. T. (2009). *Contagion and Chaos: Disease, Ecology, and National Security in the Era of Globalization*. Massachusetts: MIT Publishing.
- T.C. Sağlık Bakanlığı Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü (2020). Mevsimsel Grip. <https://www.grip.gov.tr/tr/> (Erişim tarihi 12.06.2020).
- Xinhua News Agency (2020). Experts say preliminary progress has been made in the etiology identification of the unexplained viral pneumonia epidemic of the new coronavirus Wuhan http://www.xinhuanet.com/politics/2020-01/09/c_1125438971.htm (Erişim tarihi 12.05.2020).
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2018). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yolun, M. (2012). *İspanyol Gribinin Dünya ve Osmanlı Devleti Üzerindeki Etkileri*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Zhang W. ve Wood J. (2018). The Global Influenza Surveillance and Response System-65 Years of Building Trust and Sharing and A Role Model for Global Health Security. *Influenza Other Respir Viruses*. 2018. 12 (5): 566. <http://dx.doi.org/10.1111/irv.12548>